

Вука Јеремић
 Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд
 jeremic@unilib.bg.ac.rs

УДК 004.738.5:316.4

Академско изучавање друштвеног утицаја Интернета

Сажетак

У тексту се образлаже важност систематичног проучавања друштвеног утицаја Интернета који је евидентан у свим врстама међуљудских односа. На примеру Оксфорд Интернет института (ОИИ) показана је могућност свеобухватног мултидисциплинарног академског изучавања социјалног утицаја Интернета, при чему је нарочита пажња посвећена схватањима његовог директора, професора Виљема Дјутона.

Кључне речи:

Интернет, Оксфорд Интернет институт, друштвени утицај

Институционализација

У једном пригодном тексту налазимо податак како је приликом отварања Oxford Internet Instituta (ОИИ) 2001. године, наступајући директор Виљем (Бил) Дјутон био упитан да ли се „Интернет балон већ распрснуо“¹. То питање није било само маштовито и интригантно, већ је садржавало недвосмислену сумњу у смисао намере да се једна тако дисперзивна и ефемерна појава узме као предмет озбиљног академског изучавања.

На сајту² је описан експедитивни пут од смеле почетне визије до потпуне реализације овог изазовног пројекта којег је 2000. године иницирао и артикулисао шеф Свепартијске парламентарне Интернет комисије³ на презентацији приређеној управо на Оксфорду, за чим је уследила финансијска подршка Ширли фондације⁴ у вредности од преко 10 милиона фунти, али и додатних 5 милиона фунти од стране владиног Савета за високо образовање⁵. Тако је почетна замисао реализована после само годину дана, а Оксфорд Интернет институт, као најмлађи оксфордски одсек, добио је адресу у оквиру Балиола, једног од најстаријих оксфордских колеџа, основаног 1263. године.

У свим документима који се тичу ОИИ, наглашава се да је његов главни циљ био да постане „водећи светски независни мултидисциплинарни центар за академско истраживање социјалних импликација Интернета“⁶, тако да на њему раде истраживачи из најразличитијих хуманистичких и друштвених наука као што су социологија, политичке науке, право, економија, комунологија, лингвистика, филозофија, психологија, педагогија, али су у фокусу такође и религија, уметност,

медији, забава, туризам... Убрзо је овај Институт проширио свој утицај преко пројекта под називом World Internet⁶ који повезује преко 20 националних пројеката, и наметнуо се као једна од кључних међународних инстанци.

Програм и предности

За велики део света, данас је потпуно уобичајено што преко Интернета може да се купује, продаје, гласа, дебатује, посећују библиотеке, галерије и музеји, резервишу путовања и хотели, студира, полажу испити, консултује адвокат, банкар, лекар и свештеник, тј. остварују, на глобалном плану, скоро сви облици међуљудске комуникације и интеракције. Сам по себи, намеће се закључак о спектакуларној користи и исто тако потенцијално несагледивој штети и опасностима овог феномена, ако се он не потчини свеобухватној научној експертизи, у складу са којом би се усвојили и примењивали одговарајући технички, етички и правни стандарди. У пуној сарадњи широког спектра експерата лежи и неупоредива атрактивност програма Оксфорд Интернет института и његова компаративна предност у односу на институције које се баве само једним аспектом функционисања Интернета. Када се квалитету мултидисциплинарности дода и сарадња са водећим светским универзитетским центрима (Стенфорд⁷, Принстон⁸, Јејл⁹, Харвард¹⁰, Вашингтон¹¹...), онда је јасно да је реч о партнерству планетарне елите

¹ Jennifer Darnley, "The Net is cast ever wider", *Oxford Today* Volume 21, No 2 (2009): 14-15.

² <http://www.oii.ox.ac.uk>

³ APIG – All Party Parliamentary Internet Group

⁴ <http://www.steveshirley.com>

⁵ HEFCE – Higher Education Funding Council for England

⁶ <http://www.worldinternet.org>

⁷ *The Center for Internet and Society at Stanford Law School*, <http://www.cyberlaw.stanford.edu>

⁸ *Princeton Center for Information Technology Policy*, <http://www.citp.princeton.edu>

⁹ *The Center for Internet Studies at Yale University*, <http://www.cs.yale.edu>

¹⁰ *Berkman Center for Internet and Society at Harvard University*, <http://www.cyber.law.harvard.edu>

¹¹ *Center for Internet Studies at the University of Washington*, <http://www.cis.washington.edu>

окупљене око пројекта који намерава да пружи одговоре на најактуелнија питања која се постављају у вези са Интернетом.

Изучавање се заснива на висококвалитетном програму основних, мастер и докторских студија, које воде високо рангирани експерти, а Веб сајт пружа информације о наставним и истраживачким програмима, као и могућност преузимања комплетног наставно-научног материјала. Часописи су потпуно бесплатни, а међу њима и нови – *Policy and Internet*.

Предавања, семинари и конференције благовремено и прецизно су описани, са потпуно слободним приступом за све студенте Оксфорда, ма о ком проминентном предавачу да је реч. На сајту је могуће прочитати њихова скраћена или целокупна излагања, као и материјале са форума и дискусија, разне извештаје и селековану литературу из релевантних научних и стручних области. При том је омогућено нелимитирано коришћење, преузимање и непрофитно умножавање докумената за сврхе учења, истраживања и унапређења научног процеса.

Главне истраживачке теме су: јачање глобалне и локалне правне регулативе, обезбеђење приватности и поверљивости података, заштита интелектуалне својине и ауторских права, осигурање од пиратерије и других злоупотреба, очување културне баштине, питања националних тј. државних граница, такси и комплетног система наплате.

Осим тога, разматра се и партиципација у тзв. информатичком друштву, али и утицај на јавне сервисе и политичке кампање (где у оптицај улази појам *e-democracy*). Од значаја су разматрања утицаја на развој науке (*e-science*) образовање (*e-learning*), на здравствену заштиту, банкарско пословање и оптицај новца (*e-money*), на различите облике уметничке креативности, превасходно музику и филм, па чак и на питања одбране и борбе против тероризма.



Сајт St Peter's College-a

И мимо Интернет института, на Оксфорду постоје значајни истраживачки програми који се баве друштвеним утицајем Интернета.

У оквиру Said Business School актуелан је национални истраживачки програм „Виртуелно друштво“, који разматра фундаменталне промене у понашању,

организовању и интеракцији људи под утицајем нових технологија. На St Peter's College одвијају се интердисциплинарне студије са централном темом интелектуалног власништва и ауторских права у дигиталном свету под називом „Истраживачки центар за интелектуалну својину“. Осим тога, Oxford-Intel иницијатива, покренута у окриљу St Catherine's College на Одсеку за педагошка истраживања, има за циљ налажење нових типова софтвера применљивих у нижем, средњем и нарочито високом образовању, док се на Департману за континуирану едукацију проучава допринос Интернет програмима доживотног образовања, као и школовања на даљину. У оквиру тзв. Humanities Board, најатрактивнији пројекат стациониран је у Ruskin School, а бави се утицајем Интернета на развој креативних уметности и презентацијом древних рукописа и других артефаката.

Унапређење личног и друштвеног живота

Од самог оснивања, на челу Оксфорд Интернет института налази се др Виљем Дјутон чији се радови¹² фокусирају на специфичне аспекте интеракције друштва и Интернета са кључним питањем како нове дигиталне технологије омогућавају умреженим индивидуама да увећају свој утицај на најразличитијим пољима друштвеног живота. На пример, кад је реч о науци, Дјутон примећује да унапређење ICT трансформише научно истраживање у свим научним дисциплинама „уведећи најразличитије иновације у истраживачке процесе, из основа мењајући не само приступ информацијама, већ и природу експертизе, доносећи темељне промене у типу, разноврсности и обиму опсервације, проширујући сарадњу и убрзавајући размену знања до неслућених размера“¹³.

Ипак, главна Дјутонова тема је утицај Интернета на друштвене, превасходно политичке процесе. Теорију о Интернету као „петој политичкој сили“¹⁴ он поткрепљује примером председничке кампање Барака Обаме, која је показала потенцијално неограничену политичку и социјалну снагу Интернета. Дјутон подсећа да су у претходној епохи штампани медији због енормног утицаја на политички и друштвени живот добили назив „четврта сила“, што је имплицирало да су по снази изједначени са традиционална три облика државне власти – два staleжа у Горњем и једним у Доњем дому британског Парламента. У међувремену, штампаним медијима су

¹² Најважнији радови Виљема Дјутона: *World Wide Research: Reshaping the Sciences and Humanities* (The MIT Press, 2010); *Transforming Enterprise* (The MIT Press, 2004); *Digital Academe: New Media in Higher Education and Learning* (Routledge, 2004); *Society on the Line* (Oxford University Press, 1999); *The Social Shaping of Information Superhighways: European and American Roads to the Information Society* (Palgrave Macmillan, 1997); *Wired Cities: Shaping the Future of Communications* (Annenberg School of Communications, 1997); *Information and Communication Technologies: Visions and Realities* (Oxford University Press, 1996); *Modeling as Negotiating: The Political Dynamics of Computer Models in the Policy Process* (Ablex Publishing, 1985); *Computers and Politics*. (Columbia University Press, 1982); *The Management of Information Systems* (Columbia University Press, 1981).

¹³ William Dutton, "Democracy on the line: The Fifth Estate", *Oxford Today* Volume 21, No 2 (2009): 12-15.

¹⁴ Ibid.

се придружили радио, телевизија и остали масовни медији, а на прагу XXI века смо сведоци како коришћење Интернета као „пете силе“ доноси нове могућности и умногостручену снагу, јер омогућује појединцима и организацијама да се удруже и ослободе оно што Бил Дјутон назива „снагом комуникације“. То, међутим, не значи да Интернет сам по себи доноси реалну моћ својим корисницима, јер није реч о насумичном, већ о систематичном коришћењу предности дигиталних технологија, што као принцип важи не само у политици, већ и у свим другим областима, као што су наука, уметност, или било која делатност, струка или професија.

Сви смо свесни чињенице да је, попут других медија, и Интернет мач са две оштрице. Са једне стране, он је сам по себи демократичан, због чега је назван „технологична слобода“, што би требало да гарантује већу индивидуалност, слободу избора, али и чвршће повезивање независних појединаца, група и организација. На другој страни постоји такође убедљиво тумачење по којем је Интернет дизајниран и тако широко приступачан управо са намером да ојача снагу институционалних организационих структура које су носиоци локалне и глобалне друштвене и државне моћи. Одатле проистиче прилично основан закључак о пројектованим високософистицираним могућностима мониторинга, као и планираном слабљењу индивидуалности која се утапа у безмерју информација и деформише у специфичан облик усамљености. Овај процес не само што појединце консеквентно удаљава од суштинске могућности да утичу на друштво, већ погубно утиче на слабљење воље, преумеравајући енергију на неутаживо и потпуно бескорисно гомилање информација. Тако се затвара овај круг, јер на крају добијамо појединце који су идеалан „материјал“ за манипулацију и потпуну контролу.

Дјутон се намерно удаљава од дебате у којој се схватање Интернета креће између ова два тако драстично супротстављена пола и налази своје теме у оквиру његовог стратешког коришћења. Тако схваћен Интернет омогућава умреженим индивидуама да „реконфигуришу приступ стандардним и алтернативним изворима информација али и другим људима као учесницима у комуникацији, тако да они не остају пуки конзументи, већ и сами постају извор информација и део неког друштвеног процеса“¹⁵. Фундаментална предност за сваког појединца јесте могућност увећања капацитета знања, што је предуслов за боље разумевање света који нас окружује, а из чега проистиче специфичан облик самосвести и одговорности. Дакле, није реч о количини насумично нагомиланих информација, већ о приступу оптималном броју релевантних информација из кредибилних извора.

Нови облици повезивања, нови однос према институцијама

Једна од предности Интернета у односу на претходне масовне медије, по Дјутону је у томе што уводи нове облике повезивања и размене информација који пре-

¹⁵ William Dutton, *The Internet and Social Transformation: Reconfiguring Access* (2009), http://www.sociotech.net/wiki/images/2/2e/Dutton_text_05.pdf (преузето 10. 9. 2010).

вазиласе уходану традиционалну схему *one-to-many*¹⁶. Захваљујући новим технологијама, могуће су конекције типа *one-to-one* (преко имејла и инстант порука), затим *many-to-one* (креирање извора попут Википедије) и, коначно, *many-to-many* (онлајн дискусије, четовање...). Умрежени појединци, захваљујући овоме, могу потпуно да заобиђу постојеће институције, али и пробију стандардне институционалне баријере, иницирајући потпуно нове начине притиска на политичаре, медије, експерте и друге центре моћи и утицаја.

На пример, данас су лекари и фармацеути принуђени да промене свој приступ јер су суочени са пацијентима који много више знају о симптомима, дијагнози, терапији, лековима и проценту излечења, пошто су снабдевени информацијама са извора, креираних од стране других лекара и такозваних група за подршку, које сачињавају како акутни, тако и излечени болесници. На исти начин професори се суочавају са студентима који су опскрбљени информацијама из отвореног приступа, а политичари са много еманципованијим и обавештенијим грађанима. То значи да Интернет омогућава корисницима да удруже своје сазнајне капацитете и креирају релативно независну базу са које могу успешно да натерају официјелне структуре да унапреде своју делатност и више уважавају своје кориснике.

Кад се све ово има у виду, није необично што се Дјутон често позива на поставке Мануела Каstellса¹⁷, којег назива водећим теоретичарем „нетворк друштва“, нарочито апострофирајући његов појам *space of flows*, који је значајно различит од појма физичког простора. Уместо да одлазе у неки физички простор (библиотеку, архив или административну установу), људи масовно посећују дигитални простор Интернета, бирајући тако сасвим другачији концепт међусобних односа, где се у идеалним условима потребе појединца постављају у сам центар мреже. На пример, студенти би требало да се налазе у центру едукативне мреже коју сачињавају факултети и библиотеке са својим ресурсима, локални и глобални репозиторијуми научних информација, едукативни и специјализовани портали, затим професори, универзитетска администрација, колеге, и коначно целокупни Веб садржај.

У разговору са Гордоном Смитом¹⁸, професор Дјутон износи занимљиву констатацију да је Интернет технологија утемељена на искуству, а не на објашњењу и пропаганди¹⁹. Наиме, тек кад неко почне да користи Интернет, он почиње и да га прихвата, јер разуме како његове предности, тако и његова ограничења и мањкавости, што значи да само стицај околности који доведе

¹⁶ Опширније у тексту: William Dutton, *Web Enabled Re-Use of Public Sector Information* (2008), <http://www.appsi.gov.uk/.../William%20Dutton%20Director%20Oxford%20Internet%20Institut> (преузето 10. 9. 2010).

¹⁷ Погледати: Manuel Castells, *Space of Flows* (2006), http://www.felix.openflows.com/html/space_of_flows.html (преузето 10. 9. 2010). Такође: Manuel Castells, *Information Technology, Globalization and Social Development* (1999), <http://www.unrisd.org/unrisd/website/document.nsf/.../dp114.pdf> (преузето 10. 9. 2010).

¹⁸ Доступно на: <http://www.oii.ox.ac.yu>

¹⁹ Такође и у тексту: William Dutton, *Social Transformation in the Information Society* (2009), http://www.communicationsconsumerpanel.org.uk/.../seminar%201%20William_Dutton.pdf (преузето 10. 9. 2010).

до конкретног приступа може да утиче на неке људе да одбаце своје предрасуде. Дјутон са приличном резигнацијом закључује „како је већа штета што међу онима који га користе веома мали број има свест о целом спектру његових потенцијала, па тако Интернет све више постаје медиј који се пасивно конзумира (превасходно

у домену забаве) а у коме се све мање активно учествује у смислу производње и размене информација, увећања капацитета знања или демонстрације новог облика креативности“²⁰.

²⁰ Ibid.

Academic Research of the Social Impact of the Internet

Abstract

This paper explains the importance of systematic research the social impact of Internet which is evident in all forms of interpersonal relationships. Oxford Internet Institute is taken as an excellent example to show the possibility of comprehensive multidisciplinary academic research of the social implications of Internet. Special attention is payed to the ideas of phd. William Dutton, Professor of Internet Studies and Director of the Oxford Internet Institute from its founding in 2001.

Key words:

Internet, Oxford Internet Institute, social impact

ЛИТЕРАТУРА

1. Bakardjieva, Maria. *Internet society: the Internet in everyday life*. London: Sage, 2005.
2. Darnley, Jennifer. "The Net is cast ever wider". *Oxford Today* Volume 21, No 2 (2009):14-15.
3. Dutton, William and Malcolm Peltu. *Information and communication technologies: visions and realities*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
4. Dutton, William, ed. *Transforming enterprise: the economic and social implications of information technology*. Cambridge: The MIT Press, 2005.
5. Leaning, Marcus. *The Internet, power, and society: rethinking the power of Internet to change lives*. Oxford: Oxford university Press, 2009.
6. Mossberger, Karen. *Digital citizenship: the Internet, society and participation*. Cambridge: The MIT Press, 2008.
7. Петровић, Далибор: *У међумрежју: Интернет и нови обрасци друшћивености*. Београд: Саобраћајни факултет, 2008.



Даниела Морариу